

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку економіки України пріоритетного значення набуває наявність ефективно організованого фінансового ринку, який спроможний забезпечити потреби економіки в інвестиціях через акумуляцію та трансформацію тимчасово вільних фінансових ресурсів у капітал. Враховуючи, що фінансовий ринок країни формується в умовах мінливого середовища та взаємовпливу трансформаційних процесів, він потребує ретельного дослідження з теоретичної і з практичної точок зору. Відмітимо, що перспективи розвитку фінансового ринку в Україні визначаються розвиненістю та дієвістю фінансових інститутів, які є базисом забезпечення стабільності фінансової системи країни. Функціонування фінансового ринку не можливе без діяльності ефективних фінансових інституцій, які й формують його інституційну структуру. До найактивніших інституційних учасників фінансового ринку України належать комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі, оскільки вони акумулюють найбільшу питому вагу фінансових ресурсів та впливають на розвиток виробництва в країні, формування інвестиційного клімату та матеріальний добробут населення.

Ключову роль на фінансовому ринку України відіграє банківська система, від стабільності та ефективності якої залежить фінансово-економічний стан країни, прозора та стабільна діяльність комерційних банків впливає на розвиток фінансового ринку. Встановлено, що співвідношення активів банківських і небанківських фінансових установ в Україні сягає близько 90-93% проти 7-10% на користь банків. Але періодичні кризи в Україні приводять до неможливості зберегти і примножити заощадження, як в банківському секторі, так і в інших сегментах фінансового ринку.

Динаміку зміни кількості банків України за 2014-2019 роки наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Динаміка зміни кількості банків України за 2014-2019 рр.

Дані рисунку 1 свідчать, що за аналізований період спостерігається тенденція поступового скорочення кількості платоспроможних банків України в основному за рахунок банків з вітчизняним капіталом. Відзначимо, що за період дії програми «очищення банківського сектору» припинило роботу 77 комерційних банків, що в результаті призвело до втрати роботи 35 тис. банківських працівників. У неплатоспроможних банків було розміщено на депозитних рахунках 163 млрд грн, з яких 111 млрд грн – це вклади фізичних осіб і 52 млрд грн – вклади корпоративних клієнтів [1]. З'ясовано, що у 2019 р. прибуток банківського сектору становив 59,6 млрд грн, що у 2,7 рази вище ніж у 2018 р. Разом з тим встановлено, що більше половини прибутку банківського сектору сформував Приватбанк. Із 77 діючих банків у 2019 р. збитковими було лише 6 установ сукупний збиток яких становив 0,2 млрд грн.

Встановлено, що ринок страхування займає другу позицію за рівнем капіталізації серед небанківських фінансових ринків, тому доцільно розглянути динаміку зміни кількості страхових компаній на вітчизняному ринку страхування за 2014-2019 роки (рис. 2).

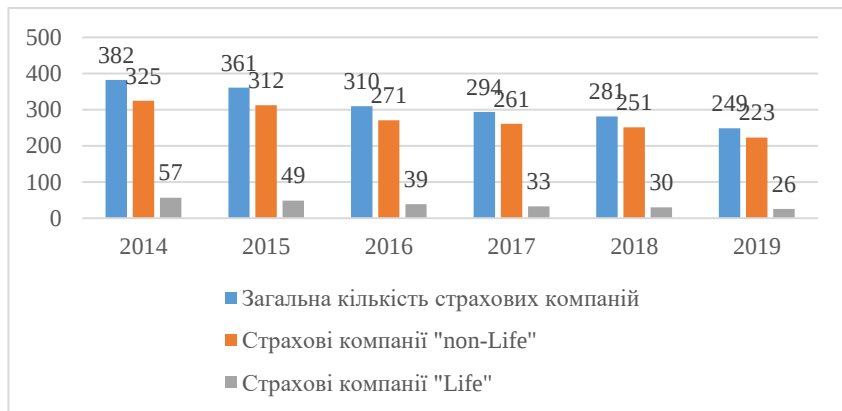

Рис. 2. Динаміка зміни кількості страхових компаній України за 2014-2019 рр.

Наразі ринок страхування в Україні демонструє позитивну динаміку свого розвитку, незважаючи на зменшення загальної кількості страхових компаній на 133 установи за досліджуваний період, про що свідчать дані рисунка 2. Так, ефективність розвитку вітчизняного ринку страхування підтверджується обсягами надходжень валових страхових премій, які у 2019 р. збільшились порівняно з 2018 р. на 16,5%, а чисті страхові премії збільшились на 20,1%. Враховуючи, що на страховому ринку України здійснюють діяльність значна кількість страхових компаній, то нарізла потреба у консолідації страхової системи. Це пов'язано з тим, що основну частку валових страхових премій – 98,2% – акумулюють 100 страхових компаній "non-Life" (44,8% всіх страхових компаній "non-Life") та 96,5% – 10 страхових компаній "Life" (38,5% всіх страхових компаній "Life") [2]. Такий стан речей є властивим для страхового ринку України впродовж аналізованого періоду.

Подальший динамічний розвиток страхового ринку, як невід'ємної складової фінансового ринку залежить від обсягів та якості надання страхових послуг, підвищення страхового захисту застрахованих осіб, стимулюванню впровадження нових видів страхування і страхових технологій, урізноманітненню спектру страхових продуктів, удосконаленню форм і методів страхового нагляду тощо. Формування розвиненого страхового ринку забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації національної економіки та стабільного розвитку міжнародних відносин [3].

Наступним потужним сегментом фінансового ринку України виступає фондовий ринок, який виступає обов'язковим атрибутом ринкової економіки та характеризується обсягом біржової торгівлі цінними паперами та кількістю цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах.

За підсумками 2018 р. прослідковувався ріст обсягів біржових торгів на ринку цінних паперів порівняно з 2017 р. на 26%, який становив 590,58 млрд грн. Встановлено, що основна частка в біржовому обороті у 2018 р. належала операціям з ОВДП, а це майже 70% від загального обсягу торгів.

Динаміку торгів цінними паперами на організаціях торгівлі в Україні за 2014-2018 роки наведено в таблиці 1. Як свідчать дані таблиці 1, питома вага обсягів торгів ПрАТ «Фондова біржа «Перспектива» у 2018 році скоротилася на 28,2 процентні пункти і становила 48,81%, при зростанні питомої ваги обсягів торгів АТ «Фондова біржа «ПФТС» на 24,6 процентні пункти до 43,13%. Як бачимо на біржовому ринку спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами. За досліджуваний період домінуючі позиції за обсягами торгівлі продовжують займати ПрАТ «Фондова біржа «Перспектива» та АТ «Фондова біржа «ПФТС». З'ясовано, що у 2018 р. розподіл кількості випусків цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах був таким: найбільше розміщено на АТ «Фондова біржа «ПФТС» – 521 шт. (39,9%), ПрАТ «Фондова біржа «Перспектива» – 425 шт. (32,6%), АТ «Українська біржа» – 332 шт. (25,5%); найменше на ПрАТ «Фондова біржа «ІННЕКС» – 14 шт. (1,1%) та ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» – 11 шт. (0,9%).

Проаналізувавши сучасний стан біржової торгівлі в Україні, вважаємо, що він не відповідає її потенційним можливостям. Перш за все це пов'язано із тим, що український фондовий ринок перебуває

в стадії формування. Разом з цим, нині спостерігається погіршення макроекономічної ситуації, низький рівень зацікавленості економічних суб'єктів у залученні фінансових ресурсів через фондовий ринок, низька інвестиційна привабливість наявних вітчизняних фінансових інструментів.

Таблиця 1

**Обсяг біржових торгів цінними паперами на організаторах торгівлі України
протягом 2014-2018 рр.**

Організатор торгівлі	2014		2015		2016		2017		2018	
	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %
Перспектива	390458,12	79,15	220332,17	76,98	136057,62	57,80	127410,01	61,91	127325,00	48,81
Перша фондова торгова система	95881,73	15,47	53181,80	18,58	93719,20	39,81	64337,74	31,26	112518,17	43,13
Українська біржа	8565,89	1,38	6692,36	2,34	3531,20	1,50	13412,22	6,52	20 987,86	8,05
Київська міжнародна фондова біржа	9921,41	1,60	3565,31	1,25	1743,32	0,74	81,75	0,04	-	-
Універсальна	12739,29	2,06	591,29	0,21	252,09	0,11	399,20	0,19	-	-
Східно-Європейська фондова біржа	1 265,53	0,20	1413,39	0,49	59,09	0,03	-	-	-	-
Українська міжбанківська валютна біржа	260,4	0,04	118,67	0,04	21,71	0,01	-	-	34,95	0,01
Українська фондова біржа	456,88	0,07	301,98	0,11	18,93	0,01	1,16	0,001	-	-
Фондова біржа ІННЕКС	27,32	0,00	5,09	0,00	1,98	0,00	145,43	0,07	0,49	0,00
Всього	619576,57	100	286202,06	100	235405,14	100	205787,51	100	260866,46	100

Джерело: [4].

Так, зміни у динаміці ряду показників, що характеризують стан фінансового ринку України, дозволяють зробити висновок про достатню наявність негативних тенденцій його розвитку та структурних трансформацій, а саме: скорочення кількості його учасників, розширення обсягів активів страхового ринку, збиткова діяльність банківських установ, зниження інвестиційної активності на фондовому ринку, що викликає падіння рівня довіри з боку населення до інституцій фінансового ринку.

Таким чином, можна стверджувати, що фінансова глобалізація зумовлює посилення ролі діючих інституційних учасників фінансових ринків і появи нових, що призведе до підвищення рівня централізації фінансових ресурсів та збільшення їхньої маси, а також зростання обсягів міжнародних фінансових потоків. Сьогодні для України одним з головних завдань є розроблення та запровадження ефективно діючого механізму вдосконалення та розвитку інституційної структури фінансового ринку, який має базуватися на єдиних стандартах і нормах функціонування фінансових ринків з врахуванням світових трендів.

Література:

- Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
- Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Особливості розвитку фінансового ринку України. Інвестиції: практика та досвід № 9. 2018. С. 13-17.
- Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf
- Річний звіт за 2018 Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/zvit_2018.pdf